

Конституційно-правовий статусу судді: поняття та елементи

Кравчук Володимир Миколайович

кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права Волинського національного університету імені Лесі Українки

Дослідження природи судової влади досить давно є предметом вивчення не лише представників юридичної науки, а й практичних працівників судових органів. Особливого значення в даному контексті набуває питання конституційно-правового статусу судді як центрального суб'єкта судової влади. В міру розвитку вітчизняної науки конституційного права стає очевидним, що при розгляді питання про роль та місце суддів у судовій владі недостатньо обмежуватись лише аналізом вимог, які пред'являються до суддів, принципів діяльності суддів, їхніх функцій, прав та обов'язків, а також гарантій їх діяльності. Необхідно залучати до цього аналізу й інші, закріплені Конституцією та законами України елементи. Це, насамперед, такі елементи як правосуб'єктність судді, присяга судді, зупинення повноважень та звільнення з посади судді, підстави та порядок притягнення судді до юридичної відповідальності та ін. Тобто, предметом дослідження науки конституційного права має бути комплексний правовий інститут – конституційно-правовий статус судді. Без перебільшення можна стверджувати, що саме категорія «конституційно-правовий статус», отримавши широке визнання, є важливим науковим інструментом визначення місця та ролі судді не лише в судовій системі, а й у суспільстві та державі.

Конституція України 1996 року, Закон України «Про судоустрій і статус суддів» 2010 року (далі – Закон) та інші нормативні акти не містять чіткого розуміння поняття «правовий статус судді». Однак, в ст. 51 Закону, яка

називається «Статус судді», зазначається, що «Суддею є громадянин України, який відповідно до Конституції України та цього Закону призначений чи обраний суддею, займає штатну суддівську посаду в одному з судів України і здійснює правосуддя на професійній основі. Судді в Україні мають єдиний статус незалежно від місця суду в системі судів загальної юрисдикції чи адміністративної посади, яку суддя обіймає в суді» [1].

В юридичній енциклопедичній літературі терміном «суддя» позначається посадова особа, наділена у конституційному порядку повноваженнями здійснювати правосуддя та виконувати обов'язки на професійній основі в суді [7, с. 626], посадова особа з числа громадян України, яка відповідно до Конституції України призначена чи обрана суддею і займає штатну суддівську посаду в одному з судів [3, с. 467].

Статус судді, з одного боку, є одним з ключових питань при визначенні його ролі і місця в судовій владі, а з іншого – досить структурованим інститутом, що й зумовлює певну складність його розгляду.

В даному контексті варто погодитись з В. Л. Федоренком, який справедливо відзначає, що «...визначення поняття судді та його правового статусу різняться за своїм змістом і сутністю. Вони співвідносяться як «юридичне поняття» і «юридична категорія». Правовий статус судді включає поняття судді, але є більш складною та багатоаспектною юридичною категорією» [5, с. 63].

Традиційно, у юридичній літературі статус суддів розглядається як визначені законом правові засади, що регламентують принципи та гарантії діяльності суддів, їх повноваження та обов'язки, порядок обрання (призначення) на посаду, зупинення повноважень та звільнення з посади, підстави притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності, заходи їх державного і соціального захисту [6, с. 628].

Вищенаведене черговий раз дає нам можливість переконатись, що правовий статус судді є особливим елементом конституційно-правового інституту судової влади [2, с. 45]

Виявлення структурних елементів конституційно-правового статусу суддів України є необхідним для більш повного аналізу даної категорії. Досліджуючи різноманітні підходи до критеріїв структуризації, можна підкреслити, що найбільш поширеною в літературі є виділення наступних елементів конституційно-правового статусу суддів: правосуб'єктність суддів; права та обов'язки суддів; функції суддів; відповідальність суддів; гарантії діяльності суддів [5, с. 67]. О.В. Скрипнюк, крім вищезазначених елементів, до структури конституційно-правового статусу судді відносить принципи діяльності суддів та професійний статус суддів [4, с. 385]. Слід зазначити, що даний перелік не є вичерпним, допустиме виділення й інших структурних елементів конституційно-правового статусу судді. Наприклад: вимоги, які пред'являються до судді; порядок обрання (призначення) на посаду судді; присяга судді; зупинення повноважень та звільнення з посади судді; заходи державного та соціального захисту судді.

Елементи конституційно-правового статусу суддів дають уявлення про їхнє функціонування в межах механізму реалізації системи функцій судів. Як слушно підкреслює В.Л. Федоренко, «ці елементи є своєрідним юридичним інструментарієм, що визначає ефективність роботи механізму функціонування судової влади в Україні» [5, с. 66].

Дослідивши конституційно-правову природу статусу судді можна зробити висновок, що суддя є центральним суб'єктом судової влади. Саме судді безпосередньо реалізують основні функції правосуддя й від рівня їхнього конституційно-правового статусу залежить авторитет судової влади та ефективність здійснення функції правосуддя в Україні.

На основі вищевикладеного, можна запропонувати таку дефініцію поняття «конституційно-правовий статус судді»: – це система закріплених Конституцією та іншими законами України принципів і норм конституційного права, які визначають юридичне та фактичне становище судді у суспільстві та державі. Базовими елементами конституційно-правового статусу судді виступають: вимоги, які пред'являються до судді; принципи діяльності судді;

функції судді; конституційна правосуб'єктність судді; права та обов'язки судді; професійний статус судді; гарантії діяльності судді; порядок обрання (призначення) на посаду судді; зупинення повноважень та звільнення з посади судді; підстави та порядок притягнення судді до юридичної відповідальності; заходи державного і соціального захисту судді.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010 року // Офіційний вісник України. – 2010. – № 55/1. – ст. 1900.
2. Кравчук В.М. Інститут судової влади в системі конституційного права України // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2010. – № 12. – С. 40-46.
3. Популярна юридична енциклопедія / Кол. авт.: В.К. Гіжевський, В.В. Головченко... В.С. Ковальський (кер.) та ін. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 528 с.
4. Скрипнюк О.В. Курс сучасного конституційного права України: академічне видання / О.В. Скрипнюк. – Х.: Право, 2009. – 468 с.
5. Федоренко В.Л. Конституційно-правовий статус суддів судів загальної юрисдикції // Часопис Київського університету права. – 2005. – № 3. – С. 63-69.
6. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К.: «Укр. енцикл.», 1998. – Т. 5: П-С. – 2003. – 736 с.
7. Юридичний словник-довідник / За ред. Ю.С. Шемшученка. – К.: Феміна, 1996. – 696 с.